

İKV BİLGİ NOTU

AVRUPA KOMİSYONUNUN DİJİTAL ÜRÜN PASAPORTU İÇİN KATKI ÇAĞRISI

Sema Nur Yeni Yıldız, İKV Uzmanı

Avrupa Komisyonu, 12 Kasım 2024 tarihinde, Ekotasarım Tüzüğü'nün bir parçası olan dijital ürün pasaportu (*Digital Product Passport*) için istişare sürecini başlattı. Süreç kapsamında Komisyon tüm paydaşlara çağrıda bulunarak, dijital ürün pasaportu hizmet sağlayıcılarının faaliyetlerine ilişkin kuralları belirleyen ve daha geniş bir dijital ürün pasaportu yönetimi sağlayan bir yetki devri yasası öncesinde -dijital ürün pasaportu altyapısı konusunda- sektörden geri bildirim toplamak istiyor. Komisyon, katkı çağrısının 10 Aralık 2024 tarihine kadar açık olduğu belirtilirken, çağrının sonlanmasının ardından bir kamu istişare platformunun da kurulacağını açıkladı.

Ekotasarım Tüzüğü

Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın önemli bileşenleri arasında yer alan Sürdürülebilir Ürünler için Ekotasarım Tüzüğü (*Ecodesign for Sustainable Product Regulation-ESPR*), 18 Temmuz 2024 tarihinde yürürlüğe girdi. Tüzük, çevresel sürdürülebilirliği iyileştirmek ve ürünlerin yaşam döngüleri boyunca çevresel etkilerini azaltmak amacıyla, ürünlerin piyasaya sürülmesi veya hizmete sunulması için karşılaması gereken ekotasarım gerekliliklerinin belirlenmesi için bir çerçeve oluşturdu. Böylece eko-tasarım gerekliliklerinin, bileşenler ve ara ürünler de dâhil olmak üzere her türlü fiziksel ürün için aşamalı bir şekilde geçerli hâle gelmesi bekleniyor.¹ 18 Temmuz 2024 itibarıyla geçerli olacak şekilde tüzükle hedeflenen amaca ulaşmak için düzenlenecek ürünler ve bunlara uygulanacak gereklilikler konusunda Komisyon bir önceliklendirme yaptı. Bu önceliklendirmeye göre demir, çelik, alüminyum, tekstil (hazır giyim ve ayakkabı), mobilya, lastikler, deterjanlar, boyalar, yağlayıcılar, kimyasallar, bilgi ve iletişim teknolojisi ürünleri ve diğer elektronik ürünler ile enerji ile ilgili ürünlere öncelik verildi.

Özetle tüzük, AB Döngüsel Ekonomi Eylem Planı'na odaklanarak AB Tek Pazarı'ndaki tüm ürünlerin tasarlanma, malzeme ve bileşenlerin kullanılma, tedarik zincirlerinin oluşturulma biçimlerine odaklanarak çevresel hedefler bağlamında ürünleri ele alıyor.

Kısaca bahsedecek olursak bu tüzük:

- Ürün dayanıklılığının, yeniden kullanılabilirliğinin, yükseltilebilirliğinin ve onarılabilirliğinin iyileştirilmesi, ürünlerdeki tehlikeli kimyasalların varlığının ele alınması ve enerji ve kaynak verimliliğinin artırılması,
- Ürünlerin performans ve güvenliklerini sağlarken ürünlerde geri dönüştürülmüş içeriğin artırılması,

¹Ancak, gıda, yem, tıbbi ürünler, bitkiler, hayvanlar, mikro-organizmalar, doğrudan üremeye ilgili bitki ve hayvan ürünleri ve belirli araç türleri için geçerli değil.

- Ürünlerin yeniden üretim ve yüksek kaliteli geri dönüşümün mümkün kılınması,
- Üretimde karbon ve çevresel ayak izlerinin azaltılması,
- Tek kullanımın kısıtlanması ve erken eskime ile mücadele edilmesi,
- Satılmayan dayanıklı malların imha edilmesine yasak getirilmesi,
- Hizmet olarak ürün veya üreticilerin ürünün mülkiyetini veya yaşam döngüsü boyunca performansının sorumluluğunu elinde tuttuğu diğer modellerin teşvik edilmesi,
- Dijital pasaport, etiketleme ve filigran gibi çözümler de dâhil olmak üzere ürün bilgilerinin dijitalleştirilmesi potansiyelinin harekete geçirilmesi,
- Yüksek performans seviyelerinin teşviklerle ilişkilendirilmesi de dâhil olmak üzere, ürünlerin farklı sürdürülebilirlik performanslarına göre değerlendirilmesi, gibi hedeflerle çevresel sürdürülebilirliği iyileştirmek ve ürünlerin yaşam döngüleri boyunca çevresel etkilerini azaltmayı planlıyor ve ürünlerin piyasaya sürülmesi veya hizmete sunulması için karşılması gereken ekotasarım gerekliliklerinin belirlenmesi için bir çerçeve oluşturmayı amaçlıyor.

18 Temmuz 2024 tarihinde yürürlüğe giren tüzükle çok az ürün grubu kapsam dışında bırakıldı ve AB Tek Pazarı'nda bulunan ürünlere yönelik ekotasarım performansı ve bilgi gereksinimlerinin 2027-2028 yılında hemen hemen tüm ürün gruplarını kapsamaması bekleniyor.

Dijital Ürün Pasaportu Nedir?

Tüzük, ürünlerin piyasaya sürülebilmesi veya hizmete sunulabilmesi için bir gereklilik olarak dijital ürün pasaportu sunma zorunluluğunu getiriyor. Buna göre AB Tek Pazarı'nda ürünler bir veri taşıyıcısı aracılığıyla dijital bir ürün pasaportuna erişimle birlikte satılabilecek veya dolaşabilecek.

Tüzüğe göre, dijital ürün pasaportunun ilgili yetki devri kanunu tarafından belirlenen bilgileri içermesi ve ekonomik faaliyet sahipleri (üreticiler, yetkili temsilciler, ithalatçılar, distribütörler, bayiler ve yerine getirme hizmeti sağlayıcıları) ve diğer değer zinciri aktörleri (müşteriler, profesyonel tamirciler, yenileyiciler, yeniden üreticiler, geri dönüştürücüler ve yetkililer gibi) arasında ürün sürdürülebilirliğine ilişkin bilgilerin kaydedilmesine, işlenmesine ve elektronik olarak paylaşılmasına hizmet etmesi gerekiyor. Böylece bir ürünün değer zinciri boyunca uçtan uca izlenebilirliğini önemli ölçüde artırması ve ilgili tarafların bilinçli satın alma kararları vermelerine yardımcı olması bekleniyor.

Ekotasarım Tüzüğü'ne göre dijital ürün pasaportuna sahip olması gereken ilk ürün grubu şunları içeriyor:

- Demir ve çelik,
- Alüminyum,
- Tekstil (özellikle giysiler ve ayakkabılar),
- Mobilya,
- Lastikler,
- Deterjanlar,
- Boyalar,
- Yağlayıcılar,
- Kimyasallar,
- Ekotasarım gereksinimleri olan enerji ile ilgili ürünler,
- Bilgi ve iletişim teknolojisi ürünleri ve diğer elektronik ürünler.

Bu ürünlerin üreticileri, ithalatçıları, distribütörleri ve perakendecileri dijital ürün pasaportlarını 19 Nisan 2025 tarihine kadar erişilebilir hâle getirmesi gerekiyor. Yine de Komisyon, tüzüğe uymak zorunda olan ürünlerin listesini düzenli olarak güncelleyeceğinden, önümüzdeki dönemde daha fazla kategori olması ve dijital ürün pasaportlarının 2026 yılına sarkabileceği tartışılıyor. Bu tartışmalara rağmen, takvim şu şekilde: 19 Temmuz 2026 tarihinde dijital ürün pasaportu çerçevesinin nasıl uygulanacağına ilişkin somut kılavuz ilkeler sunulacak ve AB içindeki tüm dijital ürün pasaportu verileri için merkezi havuz görevi görecek dijital kayıt kurulacak. Böylece, 2027 yılından itibaren hemen hemen her ürün grubunun dijital ürün pasaportuna sahip olacağı öngörülüyor.

AB Dijital Ürün Pasaportu Neleri Kapsayacak?

Dijital ürün pasaportlarının, makine tarafından okunacak, diğer elektronik formatlarla birlikte çalışabilecek ve arama yapmaya imkân verecek şekilde dizayn edilmesi planlanıyor. Bir dijital ürün pasaportunun AB'nin veri gereklilikleriyle uyumlu olabilmesi için aşağıdakileri içermesi bekleniyor:

1. Malzemelerin İzlenebilirliği: Çevresel ve sosyal etki verileri de dâhil olmak üzere ham madde kaynaklarına ilişkin bilgiler belgelenmeli.
2. Ürün Yaşam Döngüsü Verileri: Üretim, sevkiyat, satış, bakım, onarım, yeniden kullanım, geri dönüşüm ve imha.
3. Çevresel Etki Raporlaması: Özellikle pil gibi ürünler için karbon ayak izleri ve diğer çevresel etki ölçümleri takip edilmeli.

4. Tüketici Bilgilendirme: Tüketicilere ürünün uzun ömürlülüğü, onarım seçenekleri ve çevresel etkileri hakkında bilgi vermeli.

Türkiye'ye Etki Ne Olacak?

Dijital ürün pasaportu, otomotiv, kimyasallar, tekstil ve konfeksiyon, elektrik ve elektronik, çelik, demir ve demir dışı metaller gibi pek çok sektördeki ürün gruplarını kapsadığı için, bu alanlarda faaliyet gösteren Türkiye'den AB'ye ihracat yapan işletmeler için büyük bir önem taşıyor. Dijital ürün pasaportunun sunduğu gereklilikler, bu işletmelerin ürün tanımlama, malzeme bileşimi, çevresel ayak izi, geri dönüşüm ve imha süreçleri, tedarik zinciri, onarım ve bakım, uyumluluk ve sertifika bilgilerini AB standartlarına uygun bir şekilde sunmasını gerektiriyor. Bu bağlamda, işletmelerin şimdiden hazırlık yapmaya başlamaları kritik bir gereklilik olarak ortaya çıkıyor. Özellikle, ürünlerin sürdürülebilirliğini, çevresel ve sosyal etkilerini daha şeffaf bir şekilde ortaya koyabilmek için işletmelerin mevcut üretim ve yönetim sistemlerini dijital ürün pasaportuna entegre etmeleri gerekiyor.

Buna ek olarak, dijital ürün pasaportunun içerdiği yüksek veri standartları, işletmelerin dijitalleşme süreçlerini hızlandırmalarını ve üretim süreçlerinde daha veri odaklı bir yaklaşıma geçmelerini zorunlu kılıyor. Üreticilerin, dijital ürün pasaportunun gerekliliklerini karşılayabilmeleri için tedarik zinciri yönetiminde şeffaflığı artırmaları ve malzemelerin izlenebilirliğini sağlayacak veri altyapılarını güçlendirmeleri gerekiyor. Örneğin, kimyasal içerikli ürünlerde kullanılan ham maddelerin kaynağı, bileşimleri ve çevresel etkileri gibi bilgilerin detaylı bir şekilde raporlanması, işletmelerin AB Tek Pazarı'ndaki rekabet gücünü koruyabilmesi için büyük önem taşıyor.

Ayrıca, AB'nin dijital ürün pasaportu gereklilikleri kapsamında yüksek kaliteli geri dönüşüm ve yeniden kullanım standartları teşvik ediliyor. Bu da Türkiye'den AB'ye ihracat yapan işletmelerin, atık yönetimi süreçlerini optimize etmelerini, ürünlerin geri dönüştürülebilir bileşenlerini artırmalarını ve dögüsel ekonomi prensiplerine uygun bir üretim yapısını benimsemelerini gerektiriyor (İşletmelerin, dijital ürün pasaportunun öngördüğü bilgi paylaşımı gereksinimlerini karşılayabilmek için iç süreçlerinde dijital sistemleri kurması ve ürünlerin yaşam döngüsü boyunca takip edilebilirliğini sağlayacak dijital araçlar kullanması gerekecek).

Sonuç olarak, dijital ürün pasaportunun yalnızca AB Tek Pazarı'nda faaliyet göstermek için bir uyumluluk aracı olarak değil, aynı zamanda Türkiye'deki işletmeler için AB Tek Pazarı'ndaki konumlarını güçlendirmek ve rekabet avantajı elde etmek için bir fırsat olarak görülmesi gerekiyor.